

Christopher Booker – Richard North: Skryté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti.

1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, 623 stran (název anglického originálu: *The Great Deception. The Secret History of the European Union*), ISBN 80-7364-026-0 (signatura knihovny ÚMV 53 359).

Sepsat přehledné dějiny evropského integračního procesu ve 20. a na počátku 21. století je úkol, jehož naplnění vyžaduje zejména nalezení základní dějové linie, popřípadě základní skupiny osob(ností) a jejich aktivit, zaměřených k rozvoji a prosazení myšlenky (pan)evropské integrace. Jen na tomto půdorysu je zřejmě možné vytvořit historickou studii evropského integračního procesu, jež se nestane výčtem schůzek politických představitelů či úředníků, výpisky ze závěrečných komuniké vzešlých z těchto setkání či sledováním přibývání a vnitřního vývoje jednotlivých institucí Evropského společenství/Evropské unie (ES/EU).

Pokud se zamyslíme nad způsobem, jakým jsou dějiny evropského integračního procesu dosud nabízeny, můžeme pozorovat, že základním východiskem je ideová a institucionální rekonstrukce (západní) Evropy po druhé světové válce a aktivita (a velkorysost) otců-zakladatelů, jež vedla k překonání historických rozporů mezi hlavními aktéry (západo)evropské politiky na půdorysu integrace. V úvodu podobných publikací¹ je zpravidla možné setkat se rovněž s odkazem na předválečné úvahy o evropské integraci, zejména pak na Panevropskou unii a na Richarda Mikuláše Coudenhove-Kalergiho jako na autora spisku *Panevropa*, jež ovlivnil duchovní i politické elity meziválečné Evropy a položil ideové základy k poválečným úvahám o evropské integraci.

Kritický pohled na takto prezentované dějiny evropského integračního procesu ukazuje, že je předkládána ve verzích, jež se od sebe liší pouze marginálně. Dějová linka „usmíření a integrace jako východisko z dlouhodobého nepřátelství a prevence dalších konfliktů – Pařížská smlouva a Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) – Římské smlouvy – zablokování britského členství – rozšíření v sedmdesátých a osmdesátých letech – Akt o jednotné Evropě a Evropská unie – rozšíření v devadesátých letech – Amsterodamská a Niceská smlouva – euro – východní rozšíření – evropská ústava a její krach“ je prakticky nenarušitelná a jednotlivé texty se od sebe liší především mírou důrazu na jednotlivé postavy a děje. V tomto smyslu je pozoruhodná zejména skutečnost, jak málo autorů se pozastavuje nad tím, že integrační procesy v Evropě po druhé světové válce jsou automaticky spojovány s konceptem institucionalizované spolupráce šesti zakládajících zemí ES, tedy Francie, (západní) Německa, Itálie, Nizozemska, Belgie a Lucemburska. Navzdory tomu, že paralelně k integraci těchto šesti zemí probíhaly v Evropě mnohé další integrační procesy (Evropské sdružení volného obchodu /ESVO/, Rada vzájemné hospodářské pomoci /RVHP/ a další), navzdory tomu, že dnešní EU v sobě zahrnuje více než čtyřikrát větší počet zemí než při zrodu ES, dějiny evropské integrace jsou jednoznačně vykládány v naznačené dějové lince, jež nezpochybňuje francouzsko-německý základ integračního procesu, respektive zakladatelské zásluhy politických reprezentantů šesti zemí, které stály u zrodu Společenství.

V tomto směru nevybočila z řady ani monografická studie Christophera Bookera a Richarda Northa *Skryté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti*, kterou v roce 2006 vydalo brněnské nakladatelství Barrister & Principal. Autoři, kteří již názvem knihy slibují „odlišný“ pohled, se rovněž plně soustřeďují na dějiny ES/EU, zatímco o jiných integračních linkách se buď zmiňují pouze okrajově (ESVO), popřípadě prakticky vůbec (RVHP). „Odlišnost“ knihy tak má spočívat zejména v tom, že autoři chtějí odhalit skryté, zákulisní praktiky federalisticky uvažující politické elity, která před evropskou veřejností údajně zatajila pravý smysl evropského integračního procesu, tedy evropské sjedno-

cení a vytvoření Spojených států evropských. V originálním anglickém názvu knihy autoři označují takové jednání explicitně jako podvod (*The Great Deception: The Secret History of the European Union*) a předem tak čtenáře upozorňují na konfrontační styl, v němž svou polemiku s „mainstreamovým“ pojetím dějin evropské integrace chtějí vést. Autoři chápou sami sebe jako průkopníky nového pohledu na tento historický proces, když již v předmluvě ke knize píše: „*Když pomíneme nepřesné historické záznamy o tom, jak »projekt« vůbec začal, jejichž zářným příkladem je mýtus vytvořený kolem »Schumanova prohlášení« z roku 1950, patří k jeho nejvíce zkreslovaným aspektům role, již v něm sehrála Británie. Abychom se v tomto bodě skutečně dobrali pravdy, museli jsme revidovat rozsáhlé oblasti »pseudohistorie«, která vyšla z pera autorů donedávna uznávaných jako autority na tuto stránku celého příběhu... Žádný z těchto rádoby historiků nepochopil, o co skutečně šlo de Gaullovi, když v šedesátých letech odmítal vstup Británie do EHS*“ (*Booker – North, 2006, s. 15–16*).

Vidíme tedy, že se autoři poněkud chvástavě považují za ty, kteří jako první rozkryli skryté záměry a úmysly „podvodníků“ vně Velké Británie i uvnitř samotné britské politiky a jejich spojenců z řad akademiků či novinářů. Jak ukážu níže, jejich přístup přitom vychází z výrazně negativního postoje k celému integračnímu procesu a do jisté míry rovněž z téměř paranoidního vztahu k „projektu“, za jehož fasádou v podobě ekonomické spolupráce otcové-zakladatelé údajně ukryli záměr vytvořit politickou unii evropských států. Takový přístup v mnohém připomíná některé konspirační teorie, popřípadě dějovou linku Ecova románu *Foucaultovo kyvadlo*.² Prvoplánovost naznačeného přístupu je možné odkrýt například již ve slovníku, jaký autoři používají. Pojmy jako „pseudohistorický“, „rádoby historici“, „projekt“, „zaryté prointegrační“, „klasická fušeřina“ nejsou v knize výjimkou, ale naopak pravidlem a současně pracovní metodou negace, respektive útoku na ideového protivníka. Pokud někdo evropský integrační proces hájí, pak tak musí činit „zarytě“, pokud se drží „klasické“ dějové linky líčení procesu evropské integrace, je to „rádoby historik“, pokud britská vláda použije zcela běžný mechanismus delegace pravomocí parlamentu na členy kabinetu (zmocnění) i v případě evropských záležitostí, pak se dopouští „tradičního triku“. Referendum o vstupu Velké Británie do Evropské unie je vydáváno rovnou za nejrozsáhlejší lidové hlasování v dějinách voleb (*Booker – North, 2006, s. 211*). Autoři tak podléhají tendenci k bulvarizaci diskurzu, což jejich jinak poměrně věcný a fundovaný text místy činí obtížně stravitelným.

Základní „hypotézou“, s níž Ch. Booker a R. North pracují, je přesvědčení, že Jean Monnet a Arthur Salter, francouzský a britský úředník působící v aparátu meziválečné Společnosti národů, připravili v období druhé světové války (s výraznou podporou Spojených států amerických) projekt politické integrace (západní) Evropy. Autoři bezpochyby snášejí řadu argumentů (včetně obligátní podpory CIA Evropského hnutí, jež tento projekt v padesátých letech prosazovalo /*Booker – North, 2006, s. 68/*) pro svá tvrzení, nikde však nenaznačují, v čem spočívá problematičnost takového postupu. Monnet a další předložili politický projekt, jenž naznačil jednu z vícera cest, po nichž se poválečná Evropa a jednotlivé evropské státy mohly vydat. Jak ukazuje i současná mapa Evropy, některé z nich se po cestě naznačené Monnetem, Salterem a dalšími propagátory politické integrace nevydaly, jiné by se po ní naopak vydaly rády, ale EU není v tuto chvíli připravena je přijmout.

Hlavní postavou „plánu“ a jeho implementace je pro oba autory recenzované knihy Jean Monnet. Tento úředník a následně politik je v jejich očích jakýmsi „demiurgem“, který celý projekt stvořil a pak jej přímo, ale zejména prostřednictvím jiných politiků uskutečňoval. Monnet je vyličen jako přesvědčený federalista, který se s ohledem na zkušenost s fungováním Společnosti národů domnívá, že právo veta je především symbolem národního egoismu, že mírová Evropa může být vystavěna pouze pod záštitou mezinárodní organizace, že Francie je povinna iniciovat vznik takové organizace, že Evropa musí být uspořádána na principu federace, jejíž nezbytnou součástí je francouzsko-německá unie

a podobně. Ano, s takovými postoji k perspektivám Evropy není nutné souhlasit, nicméně stěží se lze ztotožnit s přesvědčením autorů, že Monnet a jeho sympatizanti tyto názory skrývali, respektive že účelově a navenek preferovali ekonomickou integraci, přičemž v zákulisí stavěli institucionální zázemí politické unie. Tento přístup mimo jiné degraduje sympatickou snahu obou autorů vystavět jejich knihu na principu tzv. *velkých dějin* (tedy nevolit spíše „mediální“ přístup, popisující a analyzující evropský integrační proces na základě krátkých časových úseků, ale „uchopit“ analyzovanou látku v její časové i obsahově jednotě), když od vylíčení všeobjímajícího „projektu“ přecházejí k prezentaci postupného a plíživého „federalizování“ evropského integračního procesu prostřednictvím společenství evropských a národních byrokratů. Zejména v tomto momentu se prohřešují proti pravidlům žánru, když ignorují pestrou a nesourodou plejádu významných politiků členských států ES/EU, kteří ovlivnili a ovlivňují diskuzi o směřování evropského integračního procesu. Namísto hledání mocenských center a alternativních přístupů se soustřeďují na údajnou tajnost (nejen) Monnetových představ o vytvoření politické unie, respektive federace evropských států.

Hlavním aktérem, jenž je vržen do „soukolí projektu“, je Velká Británie. Právě na příkladu tohoto státu autoři prezentují vývoj evropského integračního procesu. Vyjednání vstupu Velké Británie na počátku a následně ve druhé polovině šedesátých let a konečný vstup po dvojím francouzském odmítnutí líčí jako podvod na Britech ze strany vůdců Konzervativní strany, členství Velké Británie v Evropském hospodářském společenství (EHS) pak považují za ekonomickou pohromu. Lze jistě souhlasit s tím, že Velká Británie jako netto plátce byla postižena řadou problémů, spojených zejména s vystavením jednotlivých odvětví hospodářství soutěži a skrytým i otevřeným preferencím v rámci EHS (zejména otázka rybolovu). Zároveň však zcela postrádám analýzu důvodů, jež britskou vládu vedly k rozhodnutí dovést zemi do ES. S odkazem na Edwarda Heatha autoři naznačují, že *„Británie se v zásadě rozhodovala, zda zvolí větší bezpečnost a prosperitu, nebo zda se v rozmezí jedné generace zřekne imperiální minulosti i evropské budoucnosti, aniž by měla připraveno náhradní řešení“* (Booker – North, 2006, s. 177–178). Nicméně další rozbor tohoto postoje v knize chybí. Jde přitom o zcela zásadní záležitost, spojenou s otázkou hledání alternativ k členství v ES/EU; tato otázka hrála významnou roli rovněž v diskuzích v České republice a v některých dalších zemích středovýchodní Evropy.

Autoři chápou evropský integrační proces jako „past na Velkou Británii“, nastraženou zejména ze strany Francie. Charles de Gaulle (který podle autorů členství Velké Británie v ES dvakrát vetoval z pragmatických důvodů, tedy s cílem udržet pro Francii výhody, vyplývající zejména ze Společné zemědělské politiky, popřípadě ji ještě výrazněji zvýhodnit na úkor Velké Británie), Jean Monnet, Jacques Chirac i další francouzští politici jsou líčeni jako vychytralí podvodníci, kteří políčili na Brity i na další naivky, a tak zajistili Francouzům – zejména pak francouzským zemědělcům – pohodlný a poklidný život na útraty jiných národů. Toto klíší je místy narušováno podobně „britsky“ sebestřednou kritikou Německa a dalších spojenců Francie zejména ze zemí Beneluxu a z dalších románských zemí. Neskrývám, že se s podobnými postoji – s ohledem na osobní zkušenost z vlastního fungování evropských institucí, z obsazování úřednických postů či například z pozic řečníků na evropských konferencích, ale rovněž v souvislosti s porušováním Paktu stability ze strany Německa a Francie – částečně ztotožňuji. Od autorů, kteří své dílo vydávají za první nezkraslené dějiny evropské integrace, bych nicméně očekával vysvětlení, proč se této manipulaci ostatní členské státy EU (popřípadě i pod britským vedením) nevzeprou. Opravdu je tato údajná manipulativnost ze strany francouzských politiků podporovaných jejich spojenci v politických elitách některých dalších členských států tak jednoznačná a nevyvratitelná? Opravdu je založena na „manipulaci na druhou“, tedy na manipulaci J. Monneta s jinými politiky, včetně Roberta Schumana a Reného Plevna, o níž autoři v knize píší? Pokud tento jejich závěr platí, pak by celé politické dějiny Evropy po druhé světové válce musely být chápány jako perioda, v níž většinu elit tvořili hlupáci a loutky.

Jak jsem naznačil, s řadou poznatků z recenzované knihy se navzdory kritickému pohledu na hlavní hypotézu a na její aplikaci ztotožňuji. Pro českého čtenáře jsou jistě zajímavé například pasáže, věnované fenoménu tzv. pozlacování, tedy zpříšňování evropských norem ze strany národní, respektive domácí byrokracie. Kniha ukazuje, že čeští úředníci se v tomto směru velmi podobají britským. Podobně zajímavé jsou kapitoly, věnované výrazně formalizovanému procesu rozhodování v evropských institucích, kde se výrazně prosadila byrokracie na úkor politických činitelů. Bylo by nicméně zajímavé porovnat tento vývoj na evropské úrovni s tendencemi uvnitř samotných členských států.

Silnou stránkou knihy je rovněž výborná analýza vývoje britské politiky vůči a v rámci ES/EU. Autoři precizně líčí ideový vývoj jednotlivých frakcí v Konzervativní i Labouristické straně, představují evropskou otázku jako jedno z významných témat, jež rozdělilo tyto politické formace a jež zanašelo do jinak poměrně tuhých politických stran výrazný frakcionalismus a etablování vnitřních opozic. Pro českého čtenáře, jenž je dlouhodobě vystaven klíší, že nejvýraznějším oponentem „plíživé“ supranacionalizace a byrokratizace ES byla premiérka Margaret Thatcherová, je zajímavé zjištění, že tato politička v rámci kampaně před referendem o vstupu Velké Británie do ES integrační proces vychvalovala. Pozoruhodné je zejména její konstatování, že „*představa, že Evropské společenství je jen byrokratický systém, který nebere žádné ohledy na jednotlivce, se nezakládá na pravdě. Celá Komise má zhruba 7000 zaměstnanců – což je méně, než má Úřad pro Skotsko*“ (Booker – North, 2006, s. 204). Tento názor je v příkrém rozporu se slavným projevem v Bruggách, který stejná politička, nyní již v roli premiérky, přednesla v roce 1988.

Ještě jedno výrazné klíší kniha Ch. Bookera a R. Northa systematicky narušuje, totiž představu, že Velká Británie je „zlobivým dítětem“ evropského integračního procesu. Pečlivě a s odkazy na relevantní zdroje a události autoři naznačují, že po zaváhání z konce čtyřicátých a z první poloviny padesátých let minulého století, kdy se s ohledem na britskou koloniální říši i tradici distance od přímého angažmá v kontinentálních záležitostech vláda soustředila na celosvětový rámec britského zahraničněpolitického angažmá, přišel ve druhé polovině padesátých let a v pozdějších periodách upřímný obrat a snaha Velkou Británii plně začlenit do evropského integračního procesu. Booker a North toto rozhodnutí považují za chybné a dokonce podvodné, protože podle jejich názoru před britskými občany byly zatajeny zřetelné nevýhody členství v ES, ať již ekonomické či nevýhody, vyplývající z omezování právní suverenity Velké Británie nad svými občany. Ani autoři ovšem nezakrývají, že v jistých ohledech by evropský integrační proces mohl být pro Velkou Británii výhodný. Jde o ty pasáže, v nichž jako jedno z možných východisek z institucionální „krize“ devadesátých let minulého století a počátku 21. století společně s britskými vládami vidí narušení francouzsko-německého diumvirátu (motoru EU) cestou rozšíření na triumvirát, do něž by se zařadila i Velká Británie. Takové řešení považují za akceptovatelné, protože by Velká Británie mohla lépe kontrolovat zajištění výhod rovněž pro sebe (vedle výhod pro Francii, jež jsou podle jejich soudu v evropském integračním procesu imanentně obsaženy od samého počátku). Takový postoj je nicméně ve výrazném rozporu s opakovaně zdůrazňovaným demokratickým deficitem v Evropské unii.

I vzhledem k rozsahu knihy je jistě důležité zmínit se rovněž o otázce překladu. Veronika Lásková se s překladem vyrovnala velmi dobře, formální či faktické chyby jsou v textu přítomny jen velmi řídké. Jediným výraznějším prohřeškem je soustavné překládání termínu *The Netherlands* jako Holandsko; skutečným ekvivalentem je ovšem termín Nizozemsko. Místy překladatelka používá termíny, pro něž bychom v českém politicko-geografickém slovníku hledali odlišné ekvivalenty: například „dvouzóna“ je zřejmě Bizónie (Booker – North, 2006, s. 62), Spolková demokratická republika je zřejmě Spolková republika Německo (Booker – North, 2006, s. 73), naopak spolkové vlády vyvíjející tlak na kancléře G. Schrödera (Booker – North, 2006, s. 432) mají zřejmě být vládami zemskými. Celkově se však překladatelka vyrovnala s obtížným textem precizně.

Práci Ch. Bookera a R. Northa lze považovat za užitečného průvodce dějinami ES/EU a evropského integračního procesu v jeho širším pojetí. Autoři již názvem, který pro svou knihu zvolili, naznačili výrazně normativní rámec předkládané historicko-politické analýzy, proto by jím čtenář normativitou přístupu, včetně mnohých nekompromisních hodnocení, neměl být překvapen. Jednoznačně pak lze říci, že i v případě, že se s negativním postojem autorů k evropskému integračnímu procesu neztotožňuje, bude mu kniha kvalitní oporou pro dobré obeznámení s vývojovou trajektorií poválečné integrace Evropy. Její čtenáři by se mohli rekrutovat zejména mezi vysokoškolskými studenty, pedagogy a rovněž politiky, kteří hledají solidní zdroj informací představující protiváhu vůči politicky „korektním“ přístupům zastávaným institucemi a reprezentanty EU a těmi evropskými politiky, kteří odmítají hledat alternativy k federalistickým konceptům evropského integračního procesu.

Ladislav Cabada

-
- ¹ Například Stirk, Peter M. R.: A History of European Integration since 1914. 1st ed. London: Pinter Publishers Ltd., 2000; Gillingham, John: European Integration, 1950–2003: Superstate or New Market Economy? 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, 608 stran; Mahant, Edelgard E.: Birthmarks of Europe: The Origins of the European Community Reconsidered. 1st ed. Aldershot: Ashgate Publishing, 2004, 205 stran.
- ² Eco, Umberto: Foucaultovo kyvadlo. 1. vydání. Praha: Český klub, 2001, 566 stran. Pro nezavěšeného čtenáře: Tři hlavní postavy knihy, redaktoři vydavatelství produkujícího mimo jiné literaturu, věnovanou problematice okultismu, kabalismu a skrytému pozadí lidské historie, v rámci hry retrospektivně stvoří „plán“, podle něhož tajná společenství dějinami přenášejí skrytou znalost templářů. Do plánu zapojí zejména autory esoterických spisů, s nimiž v nakladatelství pracují. Jejich „plán“ se však stane sebenaplňujícím se proroctvím.